

ایران پس از آمریکای لاتین به دنبال توسعه روابط با کشورهای آفریقایی است

سیاست همسایگی ۲۱ هزار کیلومتر آن سوتر

مقایسه بود. این دو کشور در اواخر دهه ۱۹۷۰ یعنی مقارن با انقلاب اسلامی ایران دارای فناوری غنی‌سازی بودند. ایران به‌طور خاص در سال ۱۳۶۶ از آرژانتین سوخت ۲۰ درصدی برای راکتور تحقیقاتی ۵ مگاواتی تهران خریداری کرد. در سال ۱۳۸۸ نیز ایران قصد داشت این خرید را برای همان راکتور تکرار کند که با فشارهای آمریکا میسر نشد.

در کنار آرژانتین، برزیل نیز در کنار فناوری هسته‌ای در حوزه هوایی نیز فناوری و تجربه قابل اتکالی دارد. شرکت امبرائر طیفی از هواگردها شامل جت‌های منطقه‌ای (مسافربری)، هواپیماهای تدارکاتی (نظامی) و همچنین هواپیماهای آموزشی/تجاری سبک سوپرتکانو را تولید می‌کند. با توجه به رفت و آمد گسترده لاتین‌تباران این قاره به اروپا به دلیل وابستگی‌های ژن‌ادی، عاطفی و سهولت زندگی به دلیل زبان مشترک و همچنین بهره‌گیری‌شان از جامعه علمی و فناوری آمریکا به دلیل نزدیکی جغرافیایی، ایران می‌تواند از آمریکای لاتین به‌عنوان سرپلی برای دریافت مزایای غرب استفاده کند.

و جوهی که همکاری ایران-آمریکای لاتین را تسهیل می‌کند

ایران به دلیل سیاست‌های خصمانه غرب قادر به توسعه روابط با آمریکا، کانادا و کشورهای اروپایی نیست. این اتفاق به دلیل رویکرد تهاجمی غرب و همچنین ناسازگاری میان آنها و ایران باز می‌گردد. تهران از این‌رو به دنبال تعمیق بیش از پیش روابط با مناطق و کشورهای است که زمینه توسعه روابط در آنها وجود دارد.

چالش با تمدن غربی

آمریکای لاتین تا حد زیادی متأثر از تمدن غربی است اما نسبت به تاریخ و سوبه‌های غلبه‌گرانه این تمدن، خشمگین است. این مساله حتی شکافی را در نیمکره غربی موجب شده، به‌گونه‌ای که فارغ از تقسیم‌بندی جغرافیایی میان آمریکای شمالی و جنوبی، تعریفی بر مبنای فرهنگی با نام آمریکای لاتین ایجاد شده که جلدایی مابین آمریکای آنگلوکسون شامل دو کشور آمریکا و کانادا را در برابر کشورهای اسپانیایی‌زبان، نشان می‌دهد.

تبختر و غلبه تمدن ساکسونی بر لاتینی، زمینه‌ساز درک سوبه‌های تهاجمی تمدن غربی در آمریکای لاتین شده است. همچنین در لایه‌ای عمیق‌تر کشورهای آمریکای لاتین، به دلیل سابقه استعمار اسپانیا و پرتغال، نسبت به منشأ تمدنی لاتینی خود نیز در عین علقه‌های عاطفی، خشمگین هستند. ایران نیز تقریباً همین چالش را با تمدن غربی دارد و از تهاجمی بودن و جنایت‌بار بودن تحکراتش خشمگین است.

مواجهه با جایگزینی استعمار قدیم با جدید

پدیده استعمار که مشکل قدیمی بسیاری از مناطق جهان است، با دو تغییر عمده روبه‌رو شده است. یک تعویض استعمارگران و دوم تفاوت رویکردهای آنها. در وهله نخست آمریکا در بعضی موارد انگلیس جایگزین استعمارگران قدیمی مانند اسپانیا، پرتغال و حتی روسیه شده‌اند. در وهله دوم رویکرد آنها تغییر کرده و به جای غلبه آشکار بر دولت کشور محل نفوذ مانند آنچه در قدیم رخ می‌داده است، امروز با پیوندهای صورت‌گرفته، آمریکا به شکل غیرمستقیم بر کشورهای محل نفوذ خود حکومت می‌کند. مبارزه با این پدیده یکی از مشکلات مشترک میان ایران و آمریکای لاتین است. نحوه مواجهه ایران با تلاش‌های استعمارگرانه آمریکا، شباهت‌های عمیق‌تری نیز با آمریکای لاتین دارد. آمریکا در کشورهای که تسلطش بر نظام سیاسی را از دست داده است از طریق جریان‌های سیاسی غربی‌گر بر حکومت تأثیر می‌گذارد. واشنگتن از طریق غرب‌گرایان حتی در زمانی که بر دولت سيطرة ندارد، تلاش می‌کند از طریق پارلمان، قوای نظامی و راه‌اندازی اردوکشی‌های خیابانی به هدف خود دست یابد. تاکنون ایران و بسیاری از کشورهای آمریکای لاتین مانند ونزوئلا، کوبا و بولیوی با این پدیده مواجه شده‌اند.

تلاش برای افزایش وزن بین‌المللی

برزیل کشوری وسیع، پرجمعیت و با اقتصاد شکوفاست که مدت‌ها یک مثال منفی از وزن سیاسی بود. این کشور علی‌رغم ظرفیت‌هایش فاقد وزن سیاسی قابل توجه است و عملاً تأثیری در معادلات جهانی ندارد. روی کار آمدن لولا داسیلوا در برزیل طی دهه ۲۰۰۰ این جریان را تغییر داد و برازیلیا کوشید در پی وزن سیاسی بالاتری برآید؛ هرچند تاکنون علی‌رغم تمام تلاش‌ها قادر به کسب وزن ذاتی خود نشده است. کشورهای دیگری مانند ونزوئلا، کوبا و حتی بولیوی نیز در سطح کمتر به دنبال ارتقای نقش منطقه‌ای و بین‌المللی خود برآمدند. از این‌رو ایران در پی همکاری و هم‌افزایی با کشورهایی است که قصد دارند وزن سیاسی خود را افزایش دهند و در این مسیر با فشار قدرت‌های بزرگ جهانی مواجه‌اند.

پی‌نوشت

۱- علی حسینی، علی و ابراهیمی، علی. (۱۳۹۱). «نقاط اشتراک ایران و آمریکای لاتین در تقابل با سیاست‌های آمریکا؛ بررسی موردی برنامه هسته‌ای ایران»، فصلنامه تحقیقات سیاسی بین‌المللی، دوره چهارم، شماره ۱۳، ص ۵۱

کشوری ضدامپریالیسم است. تهران براساس رسالت تمدنی خود و تقابل تمام سوبه‌های تمدنی اسلامی، انقلابی و ایرانی با تمدن تهاجمی غرب که جنایات بی‌شماری در منطقه محل حضور ایران مرتکب شده است، به دنبال مهار این تهاجم است. ایران می‌کوشد با برقراری ارتباط با آمریکای لاتین، برداشت‌ها درباره حضور ناگزیر این منطقه در قالب تمدن یا حداقل جبهه غربی را بزاید. درحال حاضر عدم همراهی این منطقه با آمریکا در جنگ اوکراین و ضدیت با روسیه و همچنین روابط مثبت‌شان با ایران و چین باعث‌شده آمریکای لاتین در قالب جغرافیای سیاسی- نظامی غرب دیده نشود.

ایران همچنین می‌کوشد به بهره‌گیری از حضور آمریکای لاتین در جغرافیای فرهنگی غرب، از سطح تعارضات و تقابل کلی با تمدن غربی بکاهد. این مساله لزوماً به معنای استفاده از آمریکای لاتین برای تحت‌تأثیر قرار دادن دیگر مناطق جغرافیای فرهنگی غربی نیست، بلکه تهران خواهان تبدیل شدن این منطقه به یک شاخص قابل توجه در تمدن غربی است تا این تمدن در چنبره قدرت‌های تجاروگر آن از امپراتوری تاریخی روم تا آمریکای کنونی دیده نشود.

بهره‌گیری از حضور لاتین‌تباران در آمریکا

لاتین‌تباران در آمریکا جمعیت و نقش قابل توجهی را به خود اختصاص داده‌اند. با وجود این قدرت آنها متجمع نبوده‌واز پراکندگی‌های چندسطحی رنج می‌برد. این گروه درحال حاضر تقریباً یک‌پنجم مردم آمریکا را تشکیل می‌دهد اما با توجه به تشدید مهاجرت‌ها از سمت آمریکای لاتین به سمت این کشور، سهم جمعیتی آنها طی دهه‌های آتی شاهد رشد خواهد بود. با این حال لاتین‌تباران گروهی یکپارچه نیستند و حتی برخی از گروه‌های آن ارتباط خوبی نیز با حاکمیت کشور اصلی خود ندارند. دیاسپورای قدرتمند کوبایی مخالف حکومت کوبا یکی از شاخص‌ترین نمونه‌ها در این زمینه هستند. با این وجود به‌طور کلی ارتباط با لاتین‌تباران آمریکایی از طریق کشورهای آمریکای لاتین امکان‌پذیر و مفید است. این ارتباط می‌تواند در حوزه تأثیرگذاری سیاسی در آمریکا برای خنثی‌سازی اقدامات گروه‌های ضدایرانی در افکار عمومی و فضای نخبگانی آمریکا تاحدی موثر باشد. اگر ایران قصد تحریک آگاهی‌بخشانه در فضای داخلی آمریکا بر علیه لابی‌های ضدایرانی را داشته باشد، باید به‌طور هم‌زمان چند مسیر را با یکدیگر فعال کند. در کنار رایزنی‌های مستقیم مقامات ایرانی با فضای نخبگانی آمریکا، بهره‌گیری از لابی‌های شبه‌همسوم مانند لابی آرامنه یا گروه‌های لاتین‌تبار نیز باید مورد توجه باشند.

بهره‌گیری از فناوری‌ها

کشورهای آمریکای لاتین مانند برزیل و آرژانتین دارای فناوری‌های پیشرویی هستند. آرژانتین در دهه ۱۹۵۰ هواپیمای جنگنده‌های «Pulqui III» را ساخت که با نمونه آمریکایی F-۸۶ که برترین جنگنده جهان به‌شمار می‌رفت، قابل

از هژمونی جهانی این کشور را از بین ببردند. به‌طور خلاصه با اهداف تهران بسیار وسیع‌تر هستند. به‌طورکلی آمریکای لاتین برای ایران از جهات ذیل دارای اهمیت است:

سیاسی

ایران پس از انقلاب برای محکومیت اقدامات آمریکا در حمایت از رژیم پهلوی، پیگیری اموال به غارت رفته، جلوگیری از چپاول منابع، خنثی‌سازی تلاش‌های براندازانه و همچنین ممانعت از هراس‌افکنی از انقلاب ایران توسط آمریکا، تلاش‌هایی جدی در حوزه سیاست خارجی خود و ارتباطات با دولت‌های دیگر داشت. با وقوع جنگ تحمیلی، ایران دربرابر رژیم بعث عراق نیز دست به پارکشی زد و سپس این مساله را درخصوص قضیه فلسطین و ضدصهیونیست‌ها ادامه داد. پرونده هسته‌ای ایران نیز یک نقطه‌عطف در مبارزات بین‌المللی ایران با آمریکا به‌شمار می‌رود که در آن تهران لزوم گفت‌وگو با دولت‌های جهانی را بیش از پیش دریافته است.

ایران دربرابر تلاش آمریکا برای ایجاد اجماع علیه تهران در جمع عمومی و شورای امنیت سازمان ملل و همچنین وادارسازی کشورهای دیگر به تحریم و اعمال فشار علیه تهران، دریافت نیازمند جلب آرای دولت‌های جهان است. گسترش رایزنی با قاره آفریقا و منطقه آمریکای لاتین که شامل کشورهای متعدد و به تبع آن آرای قابل توجه در سازمان‌های بین‌المللی هستند، از اقدامات تهران هم‌زمان با گفت‌وگو با قدرت‌های دخیل در پرونده هسته‌ای بوده‌اند.

تهران با وجود تداوم بحران بر سر پرونده هسته‌ای در شورای حکام با حضور ۳۵ کشور و همچنین تلاش برای محکومیت ایران در سازمان‌های بین‌المللی با رویکرد اجتماعی درخصوص حقوق بشر، همچنان نیازهای را به رشدی در حوزه توسعه رایزنی‌ها احساس می‌کند. گسترش ارتباط با کشورهای آمریکای لاتین که عمدتاً مخالف سیاست‌های امپریالیستی آمریکا هستند، در این چهارچوب قابل‌پیگیری است.

ژئوپلیتیکی

هژمون جهانی به‌اصطلاح در حرکتی دو ضرب به این جایگاه دست می‌یابد. این کشور ابتدا در منطقه محل حضور خود تبدیل به هژمونی منطقه‌ای شده و سپس با مداخله در دیگر مناطق جهان و جلوگیری از ظهور هژمون در آن مناطق، به هژمونی جهانی تبدیل می‌شود. آمریکا پیش از تبدیل شدن به هژمونی جهانی، با اعلام دکترین مونروته در سال ۱۸۲۳ ابتدا خود را تبدیل به هژمونی منطقه‌ای کرد و سپس با بهره‌برداری از فرصت دو جنگ جهانی، سيطرة جهانی خود را ایجاد و با فروپاشی شوروی آن را تکمیل کرد. ایران و حتی دیگر رقبای آمریکا درپی آنند که با از رسمیت انداختن هژمونی آمریکا در منطقه محل حضورش، برداشت

ارتباط تمدنی

ایران کنونی با توجه به وجوه اسلامی، انقلابی و ایرانی خود دارای ابعاد تمدنی بزرگی نسبت به نظام‌های پیشین خود ازجمله رژیم‌پهلوی است که بیشتر به‌خاطر تحکیم قدرت داخلی خود مدعی ایرانیت و آن هم بیشتر با تأکید بر پسوند سلطنت با تمدن ایرانی بود. ایران به‌دلیل رشد خیره‌کننده ابعاد تمدنی خود کشوری شاخص در اسلام و در زیرمجموعه مذهبی آن یعنی تشیع است، از سوی دیگر به دلیل رویکرد انقلابی

سید مهدی طالبی

خبرنگار گروه بین‌الملل

سید ابراهیم رئیسی و دولتش ثابت کردند که می‌توان به دنبال احیای برجام بود ولی همه چیز برجام نیست. او در دورانی که بسیاری سیاست خارجی و تعاملات تجاری بدون برجام را ناممکن و گاز دادن در کوچه بن‌بست، تلقی می‌کردند، در کنار برجام، راهبرد «سیاست همسایگی» را در دستورکار خود قرار داد. با توجه به اینکه ایران پس از چین پرهمسایه‌ترین کشور دنیاست، دولت در گام نخست در تعامل با همسایگان داخلی مرز مشترک این سیاست را در پیش گرفت. در گام دوم تهران ارتقای همکاری‌های چندجانبه و منطقه‌ای را در دستورکار خود قرار داد و روابط را با کشورهای هم‌بازی دارای قالب‌های ادراکی، فرهنگی و ساختاری نسبتاً مشترکی با تهران هستند با اینکه از منظر اقتصادی و سیاسی با ایران در وضعیت مکمل قرار دارد، توسعه داد. با این سیاست دولت توانست بدون برجام در ۹ ماهه نخست سال ۱۴۰۱ (با احتساب نفت) رشد اقتصادی ۳٫۷ درصدی و بدون احتساب نفت رشد اقتصادی ۳٫۲ درصدی را تجربه کند. این رشد حاصل طراحی ویژه دولت در توسعه مناسبات با کشورهای مختلف در قالب سیاست همسایگی است. دولت در سال گذشته توانست صادرات به ونزوئلا را که در بهترین دوران به ۱۲۰ میلیون دلار می‌رسید با رشدی ۳۰ برابری به رقم باورنکردنی ۳ میلیارد دلار ۶۰۰ میلیون دلار ارتقا دهد و آن گونه که سید ابراهیم رئیسی گفته به دنبال توسعه آن به ۱۰ و ۲۰ میلیارد دلار در آینده نزدیک باشد. این سطح از توسعه روابط آن هم با وجود تحریم‌ها، یک پیروزی بزرگ برای دولت و سیاستی است که در تعامل با دنیا در دستورکار قرار داده است. رئیسی عمادانه این آمار و ارقام را در ونزوئلا یعنی کشوری هم‌مرز با آمریکا اعلام کرد تا به گوش مقامات آمریکایی برساند که تهران رلف سیاست خارجی‌اش را به برجام گره زده است و راه‌های جایگزین زیادی را بی‌اثر کردن فشار تحریم‌ها پیش‌روی خود دارد.

اما این پایان این راه نیست. دولت سیزدهم پس از آمریکای لاتین، قاره آفریقا را نیز یک فرصت ویژه اقتصادی برای تهران می‌داند. به‌طور حتم در ماه‌های آینده رئیسی به این قاره نیز سفر خواهد کرد تا همچون قدرت‌های دیگر، علاوه بر آمریکای لاتین در آفریقا نیز حضور داشته باشد. اگرچه در ایران برخی ذهن‌های استعمارزده، تعامل با کشورهای آفریقایی را به دلیل آنکه همچون اروپایی‌ها موبور و چشم‌رنگی نیستند، بی‌فایده می‌دانند اما واقعیت این است که کشورهای آفریقایی سالانه بیش از ۶۰۰ میلیارد دلار واردات دارند. از این حجم واردات، ۱۰۰ میلیارد دلار تنها به نفت و مشتقات آن مربوط است. اگر ایران موفق شود تنها ۱ درصد از این بازار را نیز از آن خود کند، سالانه ۶ میلیارد دلار کسب خواهد کرد. و واقعیت این است که در حوزه اقتصادی هر کشور، چند بازار برای ورود به کشورها دارد. در یک بازار، اگرچه کشور صادرکننده کالایی با کیفیت و قیمت مناسب تولید کرده است اما به دلیل عدم روابط سیاسی، فرصت ورود به این بازار فراهم نیست. در این قالب می‌توان به

تداوم اقتصادی تهران با عربستان، بحرین و مصر اشاره کرد. در دهه دوم، بازارهایی هستند که فضای سیاسی برای ورود ایران مهیاست اما کالای تولیدشده کیفیت و مرغوبیت برای رقابت با نمونه‌های خارجی را ندارد. دسته‌سوم بازارهایی هستند که علاوه بر برقراری روابط سیاسی، محصول ایرانی به لحاظ کیفیت و قیمت امکان رقابت دارد. آمریکای لاتین و آفریقا در زمره این دسته قرار می‌گیرند. همین قابلیت است که باعث شده تا نیکلاس مادورو، رئیس‌جمهور ونزوئلا در نشست مشترک هیات‌های عالی‌رتبه دو کشور، ضمن ابراز خرسندی از فعال شدن دوباره شرکت‌های صنعتی ایرانی همچون تراکتورسازی و خودروسازی در ونزوئلا، خواهان همکاری مداوم در حوزه گردشگری، کشاورزی و امپوروری شود.

گسترش تعامل با آفریقا و آمریکای لاتین، شرکای تهران را متنوع می‌کند. تنوع شرکای تجاری باعث می‌شود تا اگر در نقطه‌ای به دلایل مختلف مشکلی به وجود آمد همه چیز به یکباره از دست نرود. تهران به‌صورت جدی درحال متعادل‌سازی سیاست خارجی خود است و در این زمینه آمریکای لاتین و آفریقا جایگاه ویژه‌ای دارند.

اگرچه در آمریکای لاتین همه کشورها هم‌وزن ونزوئلا نیستند اما تعامل با آنها نیز دارای اهمیت است و کشورهای نیز این اهمیت را درک کرده‌اند. به‌عنوان نمونه آمریکا، چین، ترکیه، روسیه و بسیاری کشورهای دیگر از شرکت‌های خصوصی برای فعالیت در آمریکای لاتین حمایت و برای روابط با این کشورها خط اعتباری تعیین می‌کنند تا روابط دوطرفه یا بگیرد. دولت رئیسی می‌تواند برای توسعه روابط با نیکاراگوئه اقدام به تعریف خط اعتباری بکند تا روابط اقتصادی دوطرفه با بگیرد. همچنین به‌توجه به فاصله زیاد بین ایران و آمریکای لاتین به نظر دولت باید امکانات ویژه‌ای را برای حضور شرکت‌های خصوصی در آمریکای لاتین و آفریقا در نظر بگیرد. به‌طور حتم آشنایی شرکت‌های خصوصی با ظرفیت‌های این مناطق می‌تواند به یکی از منابع درآمدزایی ایران تبدیل شود.

دلایل اهمیت آمریکای لاتین برای ایران

حضور ایران در برخی مناطق مانند آسیای میانه می‌تواند دلایل محدودی مانند همکاری‌های اقتصادی داشته باشد،